

Uchwała z dnia 4 czerwca 1996 r.
II UZP 13/96

Przewodniczący SSN: Teresa Romer, Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Jerzy Kwaśniewski,

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Piotra Wiśniewskiego, po rozpoznaniu sprawy z wniosku Czesława S. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział Regionalny w B. o dodatek z tytułu pracy przymusowej w górnictwie, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 4 czerwca 1996 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku postanowieniem z dnia 27 lutego 1996 r., [...] do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 k.p.c.:

"1. Czy rolnikowi pobierającemu rentę inwalidzką rolniczą wraz z dodatkiem określonym w art. 27 ust. 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jednolity: Dz. U. Nr 71 z 1993 r., poz. 342 ze zmianami) przyznany z tytułu pracy przymusowej w kopalni przysługuje jednocześnie dodatek, o którym mowa w art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 2 września 1994 r. o dodatku i uprawnieniach przysługujących żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnionym w kopalni węgla, kamieniołomach i zakładach wydobywania rud uranu (Dz. U. Nr 111, poz. 537);

2. w przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej - czy dopuszczalne jest prowadzenie przez Sąd ustaleń w zakresie spełnienia wymogów do tego dodatku, o których mowa w art. 5 ust. 1 wspomnianej ustawy" ?

p o d j ą ł następującą uchwałę:

1. Rolnikowi pobierającemu rentę rolniczą wraz z dodatkiem przewidzianym w art. 27 ust. 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 71, poz. 342 ze zm.), przysługuje jednocześnie dodatek, o którym mowa w art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 2 września 1994 r. o dodatku i uprawnieniach przysługujących żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnianym w kopalniach węgla, kamieniołomach i zakładach wydobywania rud uranu (Dz. U. Nr 111, poz. 537),

2. Nie jest dopuszczalne, prowadzenie przez sąd powszechny ustaleń w zakresie spełnienia wymogów do tego dodatku, o których mowa w art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 2 września 1994 r.

U z a s a d n i e n i e

Przedstawione zagadnienie prawne powstało na tle następującego stanu faktycznego:

Decyzją z dnia 29 sierpnia 1995 r. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział Regionalny w B. odmówiła wnioskodawcy Czesławowi S. przyznania do pobieranej na podstawie decyzji organu rentowego z dnia 14 lutego 1989 r. rolniczej

renty inwalidzkiej, dodatku z tytułu pracy przymusowej żołnierza wykonywanej w kopalni węgla kamiennego, wobec braku przewidzianego prawem zaświadczenia organu wojskowego.

Wobec odwołania wnioskodawcy od tej decyzji, w którym podniósł on, że dnia 27 kwietnia 1949 r. został wcielony do 58 brygady organizacji "Służba Polsce" i skierowany do pracy w kopalni, Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Bydgoszczy oddalił odwołanie.

W uzasadnieniu Sąd ustalił, że wobec wniosku Czesława S. z lipca 1995 r. o przyznanie mu dodatku z tytułu przymusowej pracy jako żołnierza w kopalni węgla kamiennego w okresie od dnia 27 kwietnia 1949 r. do maja 1950 r., potwierdzonej pismem Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w B. z dnia 16 czerwca 1995 r. oraz zeznaniami świadków, organ rentowy decyzją z dnia 30 sierpnia 1995 r. obliczył wzrost świadczenia rentowego za podany okres pracy przymusowej w formacji "Służba Polsce" na podstawie art. 27 ust. 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 71, poz. 342 ze zm.). W ocenie Sądu dodatek dochodzony na podstawie art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 2 września 1994 r., nie może być wnioskodawcy przyznany, przysługuje on bowiem żołnierzom zastępczej służby wojskowej, którzy w latach 1949-1956 byli przymusowo zatrudniani m.in. w kopalniach węgla i wcielonym z poboru 1949 r. do ponadkontyngentowych brygad "Służby Polsce" przymusowo zatrudnionym w kopalniach węgla i kamieniołomach, o ile powyższe okoliczności zostały potwierdzone zaświadczeniem organu wojskowego wydanym na podstawie art. 5 ust. 1 tej ustawy. Ponieważ takiego zaświadczenia wnioskodawca nie przedłożył, jego roszczenie nie może zostać uwzględnione.

Wyrok powyższy zaskarżył rewizją wnioskodawca dochodząc zmiany decyzji i przyznania dodatku.

Sąd Apelacyjny powziął wątpliwości zawarte w przedstawionym w sentencji uchwały zagadnieniu prawnym.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego system ubezpieczenia rolników całościowo reguluje prawo do dodatku, w tym z tytułu pracy przymusowej po 1 września 1939 r., gdy inne systemy "takiego dodatku nie przewidują", co świadczy o "uprzywilejowaniu tej grupy zawodowej".

Ustawa z dnia 2 września 1994 r. statuuje zasadę jednego dodatku przy zbiegu z dodatkiem dla kombatantów i innych osób będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego, bądź dodatku za tajne nauczanie, nie wymienia jednak dodatku z art. 27 ust. 2 ustawy o u.s.r.

"Ogólne uregulowanie dodatku do świadczeń rolniczych pochłania szczególnie dodatek przewidziany art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 2 września 1994 r. i ten tylko dodatek... jest świadczeniem przysługującym rolnikowi bez względu na fakt, czy praca przymusowa świadczona była w czasie okupacji, czy też podczas odbywania zastępczej służby wojskowej".

Według Sądu Apelacyjnego także i na drugie z przedstawionych pytań odpowiedź winna być negatywna wobec treści przepisów, zaś "osoba zainteresowana może dochodzić poświadczenia tego okresu wyłącznie w trybie postępowania administracyjnego...".

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 71, poz. 342 ze zm.) obowiązująca od dnia 1 stycznia 1991 r., wprowadziła w przepisie art. 27 ust. 1 dodatki do emerytur i rent z ubezpieczenia, określając w pkt 1-3, iż są to dodatki: rodzinny, pielęgnacyjny oraz kombatancki lub z tytułu tajnego nauczania.

Wskazując, iż powyższe dodatki przysługują do "emerytur i rent z ubezpieczenia" ustawa ta ograniczyła przyznawanie ich do świadczeń przez nią regulowanych, tworząc tym samym swego rodzaju "system zamknięty", tj. regulujący w całości świadczenia należne osobom wymienionym w art. 1 ustawy. Jedynie w sprawach w niej nie uregulowanych dotyczących składek na ubezpieczenie oraz przyznawania świadczeń z ubezpieczenia i ich wypłaty, odsyła odpowiednio do przepisów o zobowiązaniach podatkowych oraz przepisów regulujących przyznawanie analogicznych świadczeń przysługujących pracownikom i członkom ich rodzin - art. 52 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy.

Przepis art. 27 ust. 1 w tym brzmieniu nadany przez art. 1 pkt 8 lit. a ustawy z dnia 11 października 1991 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. Nr 103, poz. 448) obowiązuje od dnia 1 stycznia 1992 r., poza pkt 3 dotyczącym dodatku kombatanckiego lub z tytułu tajnego nauczania, który obowiązuje od dnia 15 listopada 1991 r., a wprowadzony został art. 41 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 104, poz. 450 ze zm.).

W ust. 2 art. 27 ustawa z dnia 11 października 1991 r. wprowadziła nadto dodatek z tytułu pracy przymusowej po 1 września 1939 r. w wysokości 2% emerytury podstawowej za każdy rok takiej pracy. Wymienione dodatki są jedynymi jakie ustawa przewiduje. Dla porównania ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), w art. 46 ust. 1 przewidywała do emerytur i rent dodatki (rodzinne, pielęgnacyjny i z tytułu odznaczeń państwowych) i w tym zakresie była zgodna z art. 30 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r., Nr 24, poz. 133 ze zm.), który to przepis tylko takie dodatki przewidywał do świadczeń w ustawie określonych.

Modyfikacja ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o z.e.p., dokonana została art. 21 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent. Zgodnie z tym przepisem poza dodatkami określonymi w ust. 1 art. 21, dodatkiem za tajne nauczanie oraz dodatkiem określonym w przepisach o kombatantach oraz niektórych innych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego do emerytur i rent nie przysługują inne dodatki.

Porównanie stanu prawnego dotyczącego dodatków w obu systemach ubezpieczenia (rolniczym i pracowniczym), daje podstawę do stwierdzenia ich podobieństwa, z tym tylko, że ubezpieczenie rolnicze przewiduje nadto dodatek z tytułu pracy przymusowej po 1 września 1939 r. Okres tej pracy w ustawie z dnia 14 grudnia 1982 r. o z.e.p. uznany został jako zaliczalny do okresu zatrudnienia - (art. 13 ust. 2), w ustawie z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent..., jako składkowy - (art. 2 ust. 2 pkt 2) z wyszczególnieniem, iż chodzi o: pracę przymusową na rzecz hitlerowskich Niemiec w okresie II wojny światowej (od 1 września 1939 r. do 8 maja 1945 r.), pracę wykonywaną na obszarze ZSRR w okresie od dnia 17 września 1939 r.

do dnia 31 grudnia 1956 r., wykonywaną na rozkaz władz alianckich w okresie do dnia 31 grudnia 1945 r., wykonywaną w kopalniach pod ziemią podczas odbywania służby wojskowej w Wojsku Polskim.

Fakt, iż ustawa o ubezpieczeniu rolników nie określa tak szczegółowo pracy przymusowej, a podaje tylko jej datę początkową (1 września 1939 r.) daje podstawę do potraktowania problemu pracy przymusowej jako "przyznawania świadczeń z ubezpieczenia i ich wypłaty" i wobec braku odpowiedniej regulacji w ustawie o ubezpieczeniu rolników, do stosowania przepisów dotyczących przyznawania analogicznych świadczeń pracownikom i członkom ich rodzin - art. 52 ust. 1 pkt 2 ustawy o u.s.r. - w tym art. 2 ust. 2 pkt 2 lit. a-d ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent...

Daje to podstawę do stwierdzenia, że oba te "odrębne systemy ubezpieczeń" gratyfikują pracę przymusową bądź to w formie dodatku, który dolicza się do części składkowej emerytury lub renty (ustawa o u.s.r.), bądź też wprost przez traktowanie tego okresu jako składkowego, co w sposób oczywisty wpływa na wysokość świadczenia (ustawa o rewaloryzacji emerytur i rent).

Ustawa z dnia 2 września 1994 r. o dodatku i uprawnieniach przysługujących żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnianym w kopalniach węgla, kamieniołomach i zakładach wydobywania rud uranu (Dz. U. Nr 111, poz. 537) - późniejsza w stosunku do obu omawianych ustaw - wprowadziła "dodatek pieniężny do emerytury lub renty" po uznaniu w preambule, że "przymusowe zatrudnianie... w kopalniach węgla, kamieniołomach i zakładach wydobywania rud uranu, stanowiło szczególny rodzaj represji...". Dodatek ten, należny do emerytur i rent (wszystkich) jako niezależny od innych dodatków i zwiększeń, przysługuje tylko ze względu na określony rodzaj świadczonej przymusowo pracy i tylko żołnierzom zastępczej służby wojskowej, którzy w latach 1949-1956 byli tak zatrudniani w kopalniach węgla, kamieniołomach oraz zakładach pozyskiwania i wzbogacania rud uranowych oraz żołnierzom jedynie z poboru w 1949 r., którzy byli "wcielani do ponadkontyngentowych brygad "Służby Polsce" i zatrudniani przymusowo w kopalniach węgla i kamieniołomach".

Ustawa wyłącza jedynie zbieg tego dodatku z dodatkiem określonym w przepisach o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego i z dodatkiem za tajne nauczanie. Ten rodzaj dodatków jest przewidziany i w ubezpieczeniu rolników - art. 27 ust. 1 pkt 3, i w ubezpieczeniu pracowniczym - art. 21 ust. 4 ustawy o rewaloryzacji emerytur i rent. Pośrednio potwierdza to art. 3 ustawy z dnia 2 września 1994 r., który ogólnie stanowi o dodatku "obok emerytury lub renty" przyznawanym i wypłacanym przez właściwy w sprawach emerytur i rent organ rentowy, i w art. 8 który w sprawach nie uregulowanych odsyła do przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, i jest to jedyne odesłanie do konkretnej ustawy, dotyczące jednak tylko spraw nie uregulowanych.

Wbrew też sugestii Sądu Apelacyjnego nie jest to uprzywilejowanie tylko rolników, skoro powyższa regulacja dotyczy wszystkich emerytów i rencistów pobierających świadczenie, którzy w sposób i w okresie wskazanym w ustawie podlegali "szczególnemu rodzajowi represji".

Dlatego też Sąd Najwyższy doszedł do wniosku, że pobieranie przez rolnika renty rolniczej wraz z dodatkiem przewidzianym w art. 27 ust. 2 ustawy o u.s.r. nie stanowi przeszkody w jednoczesnym przyznaniu dodatku, o którym mowa w art. 1 ust. 1

ustawy z dnia 2 września 1994 r. o dodatku i uprawnieniach przysługujących żołnierzom...

Ta ostatnio wymieniona ustawa w art. 5 ust. 1 przewiduje, że dodatek przyznawany jest na podstawie zaświadczenia organu wojskowego potwierdzającego rodzaj i okres wykonywania przymusowego zatrudnienia w ramach zastępczej służby wojskowej, upoważniając jednocześnie Ministra Obrony Narodowej do określenia właściwych organów wojskowych oraz trybu postępowania przed tymi organami. Rozporządzenie wykonawcze z dnia 16 grudnia 1994 r. w sprawie organów wojskowych właściwych do wydawania zaświadczeń żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnianym w kopalniach węgla, kamieniołomach i zakładach wydobywania rud uranu oraz trybu postępowania przed tymi organami (Dz. U. Nr 136 poz. 707), określiło iż takie zaświadczenia wydaje się na podstawie ewidencji wojskowej, a w razie jej braku na podstawie przedłożonych przez wnioskodawcę innych dowodów oraz przeprowadzonego postępowania wyjaśniającego w trybie określonym w Kodeksie postępowania administracyjnego, przewidując tryb odwoławczy w wypadku odmowy wydania właściwego zaświadczenia - § 2 ust. 2 rozporządzenia.

Podobnie regulowały sprawę dokumentowania uprawnień kombatanckich przepisy poprzednio obowiązującej ustawy z dnia 23 października 1975 r. o dalszym zwiększaniu świadczeń dla kombatantów i więźniów obozów koncentracyjnych (Dz. U. Nr 34, poz. 186), jak i ustawy obecnie obowiązującej z dnia 27 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. Nr 17, poz. 75 ze zm.).

Na tle tej pierwszej ustawy, Sąd Najwyższy zajmował stanowisko (dalej aktualne), że sąd nie jest uprawniony do badania czy kombatant czy więzień obozu koncentracyjnego odpowiada warunkom uprawniającym do świadczeń w przypadku odmowy wydania zaświadczenia, zaś brak takiego zaświadczenia, pozbawia te osoby możliwości skutecznego dochodzenia uprawnień do świadczeń określonych w ustawie - (uchwały z dnia 2 czerwca 1977 r. II UZP 2/77, z 23 sierpnia 1977 r. II UZP 10/77, z 7 listopada 1977 r. II UZP 18/77 - OSNCP 1978 z. 2 poz. 30 oraz postanowienie z 4 kwietnia 1979 r. IV CR 83/79 - OSNCP 1979 z. 10 poz. 203).

Analogiczna regulacja trybu postępowania zawarta w rozporządzeniu Ministra Obrony Narodowej z dnia 16 grudnia 1994 r., daje podstawę do podzielenia przedstawionej linii orzecznictwa Sądu Najwyższego w sprawach dotyczących kombatantów i stwierdzenia, że nie jest dopuszczalne prowadzenie przez sąd powszechny ustaleń w zakresie spełniania wymogów do dodatku określonego ustawą z dnia 2 września 1994 r. Decyzja w tej mierze należy do wojskowego komendanta uzupełnień właściwego ze względu na miejsce zamieszkania wnioskodawcy, zaś jej niewydanie upoważnia wnioskodawcę do wniesienia odwołania w trybie określonym w Kodeksie postępowania administracyjnego.

Mając to wszystko na uwadze podjęto uchwałę jak w sentencji.

=====